

Fra: Mette Palm <mph@museumns.dk>

Sendt: 18. december 2023 11:08

Til: Lise Vølund <lisvo@nst.dk>

Emne: VS: klima-lavbundsprojekt Langstrup Mose erklæring efter museumslovens §25

ML 31506

Kære Lise Vølund, Naturstyrelsen

Så er jeg tilbage på kontoret igen, og kan lave en udtalelse til dig.

Du har i e-mail af 21. november 2023 spurgt, om der er risiko for at påtræffe fortidsminder i forbindelse med jordarbejde i Langstrup Mose (erklæring efter museumslovens § 25). Der skal laves et stort klima-lavbundsprojekt med omlagte vandløb, grøftelukninger, overrislingszoner, nye rørføringer mv. Projektarealet fremgår af vedhæftede fil *Langstrup Mose (KLP)_Tiltag.pdf*. Du har oplyst at det nye å forløb er ca. 2,5 km langt.

Fortidsmindelandskabet

Langstrup Mose var i stenalderen en fjordarm, der strakte sig ind fra Øresund. Da vandstanden var på sit højeste i slutningen af jægerstenalderen (3950 f.v.t.), stod den ca. 5 m over nutidens. I løbet af bondestenalderen (3950-2800 f.v.t.) fortsatte landhævningen, hvilket medførte at vandstanden faldt. Stenalderfjorden blev derfor mere og mere lavbundet og tilvokset. I starten af bronzealderen (2800-500 f.v.t.) har fjorden nok haft karakter af et større vådt engområde med mindre vandhuller, krat og sivbevoksninger. Åerne har stadig været der, men om der har kunnet sejle et vikingeskib op til Graftebjerg i 1100-tallet, som et gammelt sagn fortæller, er nok tvivlsomt. Der er dog fundet genstande fra vikingetiden ved Graftebjerg. I nyere tid har mosen været udstykket i lang matrikler, så hver gård har haft en moselod. Moselodderne fremstår stadig tydeligt i dag, da de er adskilt af de grøfter, man ønsker at lukke (Fig. 1).

Fortidens mennesker har brugt Langstrup Mose på forskellig vis. I jægerstenalderen har man flyttet rundt i landskabet og har bosat sig i kortere eller længere perioder langs kysten eller på de små holme, der lå i fjorden. Man har udnyttet havets og den omgivende skovs ressourcer. På overgangen til bondestenalderen ændres landskabet: fjorden forsvinder og det er ikke længere så nemt at leve af fiskeri. Derimod går man i gang med at opdyrke land og holde husdyr inde på fast land ved siden af jagt og fiskeri. 4-500 år inde i bondestenalderen er man primært landbrugere og det fortsætter op i tid. Man har dog ofte suppleret med fiskeri og lidt jagt. I bronzealderen og jernalderen rykker man længere op på land med gårde og gravhøje. Mosen bliver dog stadig brugt til offerritualer i bronzealderen fx da bæltepladen fra Langstrup blev deponeret sammen med andre kvindesmykker. I jernalderen har man hentet myremalm i fjorden. På et plateau ved Teglbakken ovenfor mosens nordøstlige hjørne er der fx fundet en boplads med spor af jernudvinding (Sted- og Lok.nr. 010411-112) dateret til århundrederne omkring år 1. Oppe i tid har man bl.a. brugt mosen til græsning og tørveskær.

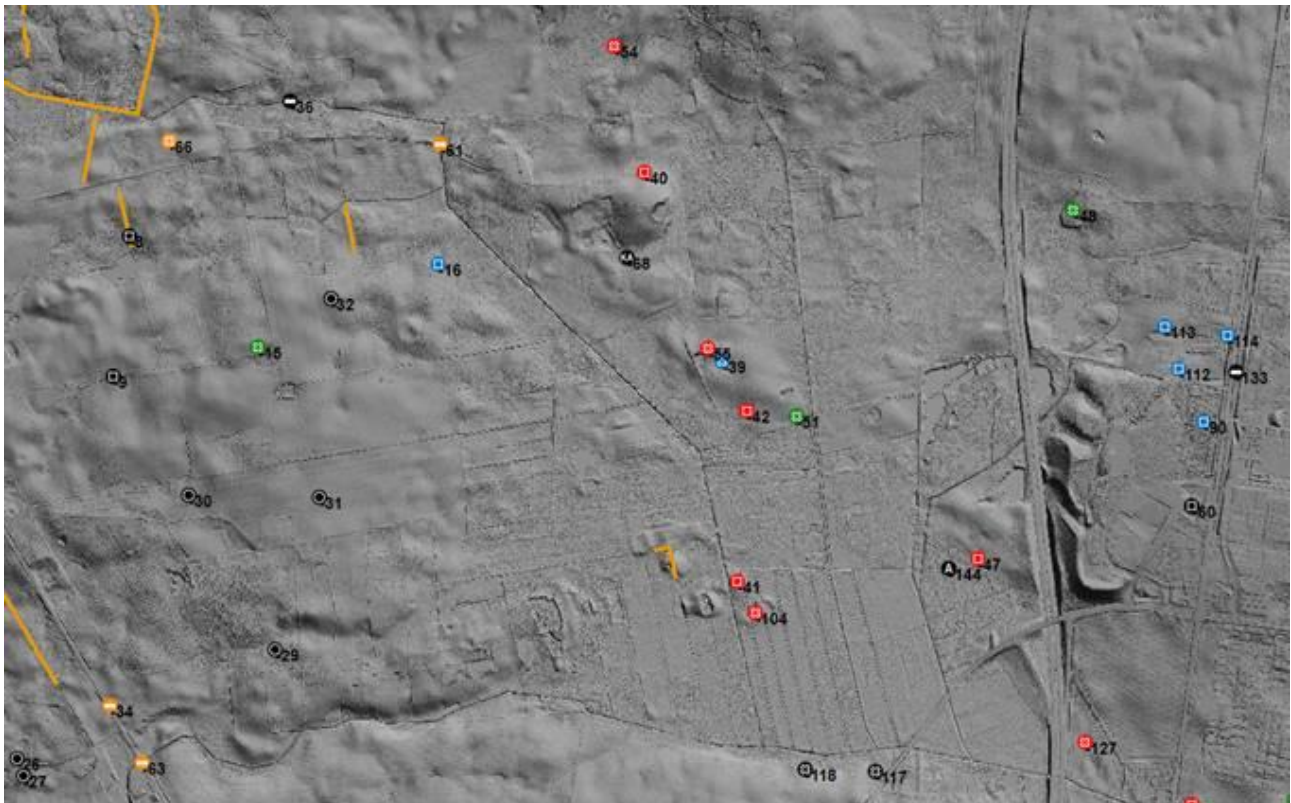

Fig. 1. Reliefkort, der viser den flade moseoverflade, små holme der har ligget i den fossile stenalderfjord, gamle kystlinjer mv.

De farvede signaturer er kendte fortidsminder (se forklaring nedenfor).

Kort: Fund og Fortidsminder.

Kulturarvsareal af international interesse

Langstrup Mose og områderne omkring har mange spor af fortidens menneskelige aktiviteter gennem mange perioder. Det er en af grundene til, at en stor del af Langstrup Mose er udpeget til Kulturarvsareal af international interesse (Sted- og Lok.nr. 010401-68):

" Den inderste del af Nivåfjorden på Langstrup (Asminderød sogn) og Lønholts (Grønholt sogns) jorder udgør et rigt arkæologisk "resurceområde". Ud over mesolitiske bopladser (010401-41 og 42) og neolitiske løsfund (010401-53 og 55) er der rige fund fra bronzealderen (kultøkse (010405-15), landets største bælteplade mm (010401-51), guldfingerringe (010401-52)), boplads fra yngre romersk jernalder (010405-16), en "Gammeltoft", affaldslag af Østersøkeramik (010401-40) som antageligt afspejler handel samt en endnu ret ukendt middelalderhistorie (bl.a. 010401-36). Endeligt ses på 1700-tals kort en del oldtidshøje i området, som endnu ikke er anmeldt til sognebeskrivelsen. Almindelig landbrugsdrift men også reolpløjning ved skovrejsning er trusler mod skjulte fund og fortidsminder."

Nedenstående kort (Fig. 2) viser de kendte fortidsminder omkring projektområdet.

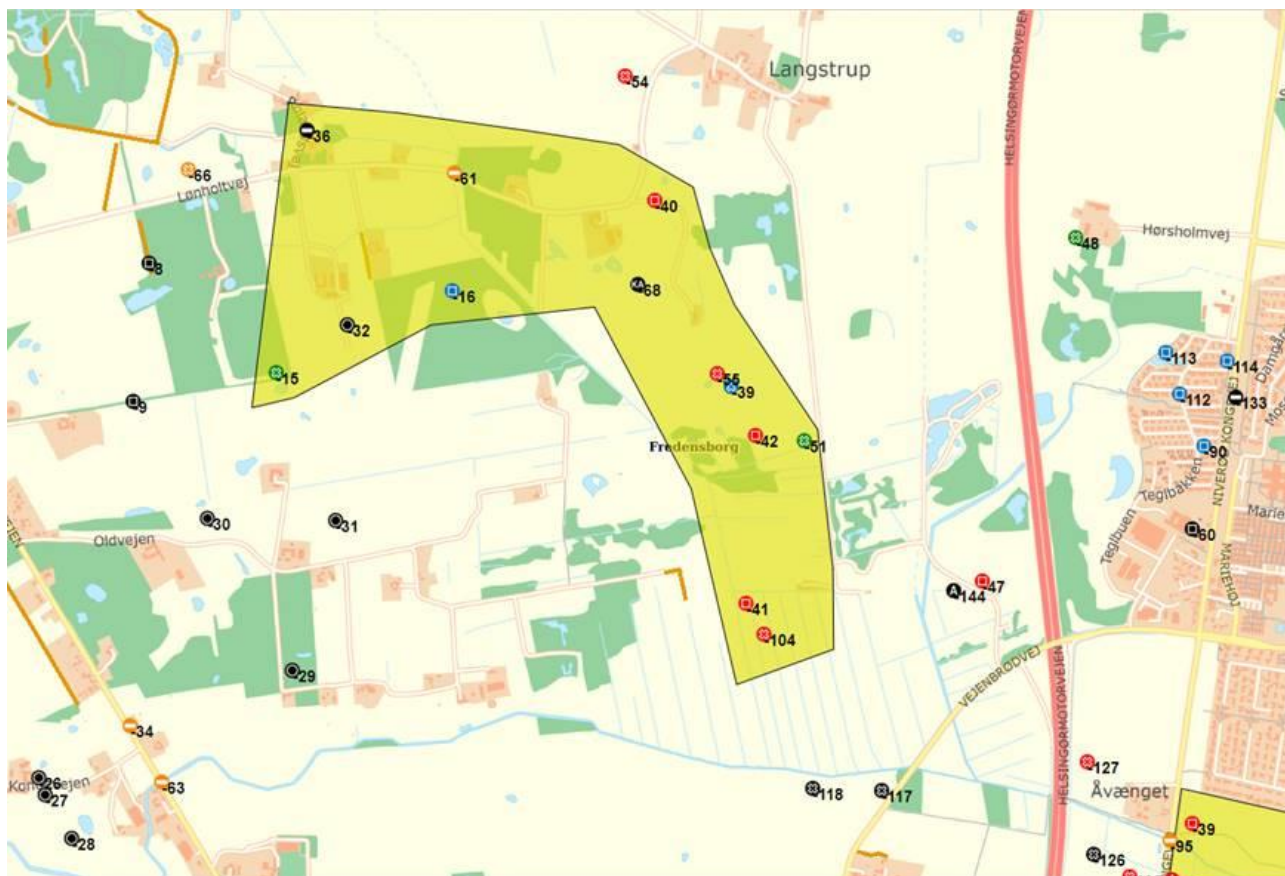

Fig. 2. Langstrup Mose med kendte fortidsminder indtegnet. Røde signaturer er dateret til stenalderen, Grønne signaturer er dateret til bronzealderen, Blå signaturer er dateret til jernalderen og Sorte signaturer er dateret til oldtiden generelt. Er der fund fra flere perioder er det ældste datering der er afgørende for farven på kortet. Med orange streg er beskyttede jord- og stendiger. Kulturarvsarealet er vist med gul farve. Tallene ved siden af signaturerne er lokalitetsnummeret. Alle fortidsminder har et unikt Sted- og lok.nr. En beskrivelse af de enkelte lokaliteter i/nær projektområdet kan ses i den vedhæftede fil *ML 31506 Langstrup Mose – Liste over fortidsminder.pdf*.

Kort: Fund og Fortidsminder.

Museet har følgende bemærkninger

Der er tidligere registreret flere fortidsminder (bopladser, enkeltfund, offerfund mv.) i projektområdet ligesom store dele af projektområdet er dækket af Kulturarvsarealet. Idet Langstrup Mose ikke har været dyrket i mange år ligesom der ikke har været byggerier, er det Museum Nordsjællands forventning, at der ved jordarbejder i mosen er stor risiko for at påtræffe fortidsminder.

Museet anbefaler derfor, at der bliver foretaget en arkæologisk forundersøgelse i forbindelse med projektet (se nedenfor). Idet der er tale om en større arkæologisk forundersøgelse er det bygherre, der afholder udgifterne til denne.

De grøfter, som afgrænser moselodderne bør ikke tilkastes helt, da de stadig er meget tydelige spor efter bøndernes opdeling af naturressourcerne i mosen i nyere tid. Hvis man kan nøjes med at lukke enderne, vil det være at foretrække rent kulturhistorisk.

Kørsel med store maskiner i mosen bør begrænses, idet vi ikke ved hvilke fortidsminder, der bliver trykket i stykker nede i mosejorden. Ved brug af køreplader vil man kunne undgå alt for store ødelæggelser på fortidsminderne.

Uanset hvad der står i maskinernes brugsanvisninger, så laver de alle dybe kørespor, når underlaget er vådt, hvilket man må forvente nær åløb og i mosen.

Arkæologisk forundersøgelse

Formålet med en arkæologisk forundersøgelse er at afklare omfanget af fortidsminder på stedet og om de er så væsentlige, at der skal en egentlig arkæologisk udgravning til, inden området kan frigives.

Det er museets erfaring med omlægning af vandløb, at det mest fleksible for bygherre er, hvis arkæologerne overvåger gravearbejdet og stopper maskinen hvis der bliver fundet noget. Der kan være andre opgaver i projektet, som med fordel kan udføres på en anden måde.

Museum Nordsjælland anbefaler, at bygherre hurtigst muligt kontakter museet for at aftale nærmere i forhold til forundersøgelsen. Der skal bl.a. udarbejdes et budget, findes arkæologer mv.

Museumslovens § 27

Hvis der findes spor af fortidsminder (f.eks. flintgenstande, potteskår, ildsteder, nedgravninger o.lign.) under jordarbejde på ejendommen, skal arbejdet i henhold til museumslovens § 27 standses, i det omfang det berører fortidsmindet, og fundet skal straks anmeldes til Museum Nordsjælland.

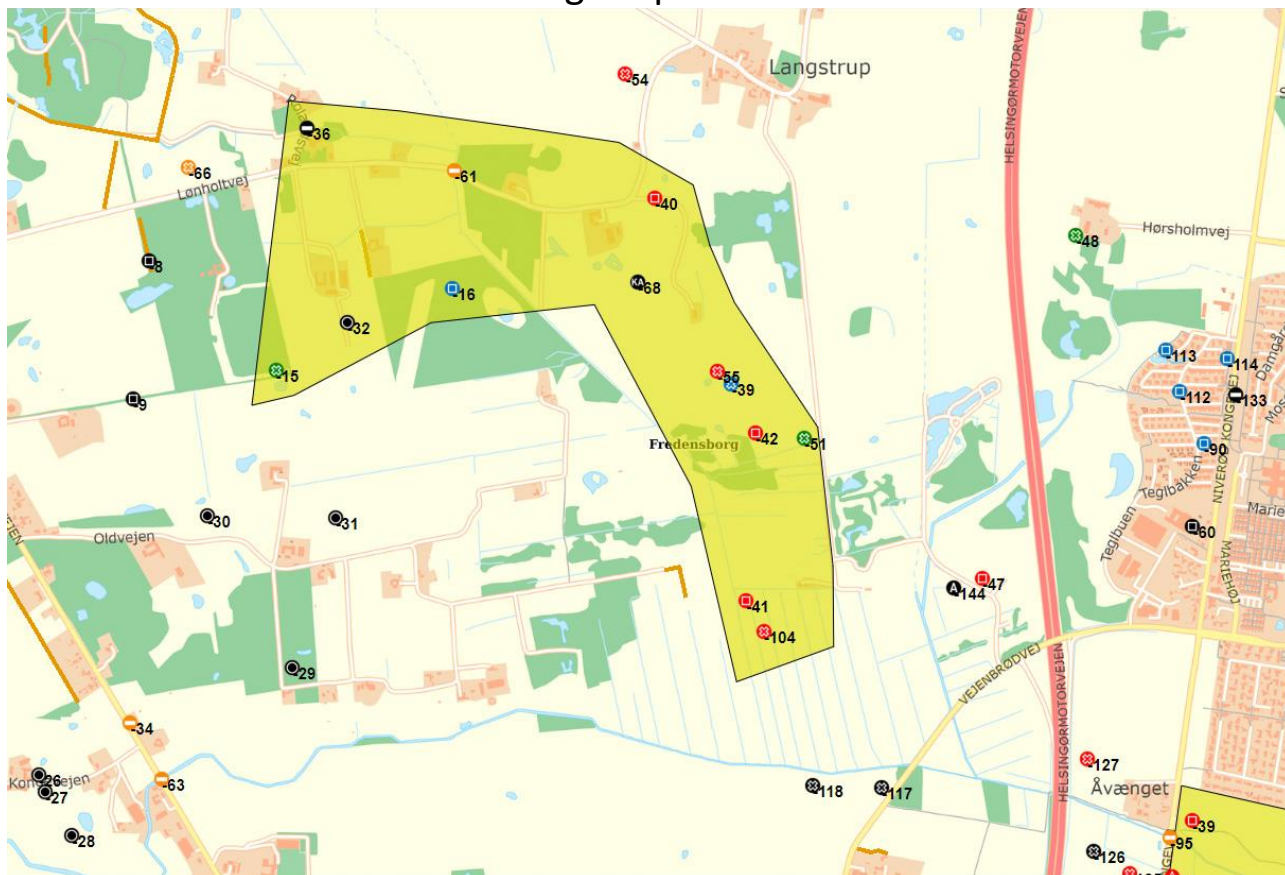
Venlig hilsen

Mette Palm
museumsinspektør

MUSEUM NORDSJÆLLAND
Frederiksgade 9, DK 3400 Hillerød
tlf.: 7217 0240 mobil: 4045 2028
www.museumns.dk

Liste over fortidsminder ved Langstrup Mose

- 010405-15 Løsfund. Ornamenteret massiv kultøkse af bronze. Fundstedet er på en sydvendt skråning med et lille vandhul lidt længere mod syd og højeste punkt lidt mod nord. Datering: Bronzealder 1500-1300 f.v.t.
- 010405-16 Boplads. Nedpløjet bosættelse med stolpehuller, gruber og kogegruber. Keramik, jernfibler og fragment af drejekværn. Datering: Yngre romersk jernalder 175-374 e.v.t.
- 010405-32 Overpløjet gravhøj. Datering: oldtid
- 010405-36 Gamle Skæremølle Bro (fredet m. beskyttelseszone).
- 010405-61 "Rumlebro", rest af den oprindelige bro over Langstrup Å. Datering: efter 1661.
- 010401-39 Løsfund. Underdelen til en skubbekværn. Datering: Ældre jernalder 500 f.v.t.-375 e.v.t.
- 010401-40 Graftebjerg. Kulturlag fra yngre vikingetid/ældre middelalder. Også en affaldsgrube fra yngre stenalder. Datering: bondestenalder 3950-2800 f.v.t., jernalder-middelalder 500 f.v.t.-1299 e.v.t.
- 010401-41 Bopladsområde beliggende på en lille holm i den fossile Nivå-fjord. Opsamling af flintredskaber. Datering: jægerstenalder 5400-3950 f.v.t., bondestenalder 3950-2800 f.v.t.
- 010401-42 Boplads beliggende på sydsiden af en lille holm i den fossile Nivå-fjord. Opsamling af flintredskaber. Datering: jægerstenalder 5400-3950 f.v.t., bondestenalder 3950-2800 f.v.t.
- 010401-51 Depotfund indeholdende bælteplade, 2 spiralarmringe og en bronzekniv. Datering: bronzealder 1500-1300 f.v.t.
- 010401-54 Løsfund. To tyndnakkede flintøkser, en tyknakket, usleben flintøkse og en tyndnakket bjergartsøkse. Datering: bondestenalder 3950-2800 f.v.t.
- 010401-55 Løsfund. Tyknakket flintøkse. Datering: bondestenalder 3950-2800 f.v.t.
- 010401-68 Kulturarvsareal af international betydning.

"Den inderste del af Nivåfjorden på Langstrup (Asminderød sogn) og Lønholts (Grønholt sogns) jorder udgør et rigt arkæologisk "resurceområde". Ud over mesolitiske bopladser (010401-41 og 42) og neolitiske løsfund (010401-53 og 55) er der rige fund fra bronzealderen (kultøkse (010405-15), landets største bælteplade mm (010401-51), guldfingerringe (010401-52)), boplads fra yngre romersk jernalder (010405-16), en "Gammeltoft", affaldslag af Østersøkeramik (010401-40) som antageligt afspejler handel samt en endnu ret ukendt middelalderhistorie (bl.a. 010401-36). Endeligt ses på 1700-tals kort en del oldtidshøje i området, som endnu ikke er anmeldt til sognebeskrivelsen. Almindelig landsbrugsdrift men også reolpløjning ved skovrejsning er trusler mod skjulte fund og fortidsminder."

- 010401-104 Boplads beliggende på en lille holm i den fossile Nivå-fjord. Opsamling af flintredskaber. Datering: jægerstenalder 5400-3050 f.v.t., bondestenalder 3950-3300 f.v.t.
- 010411-47 Boplads. Datering: jægerstenalder (Ertebøllekultur) 5400-3950 f.v.t.
- 010411-48 Løsfund. Bronzecelt fundet i mose ved Lerbjerggaard. Datering: yngre bronzealder 1100-500 f.v.t.
- 010411-117 Løsfund. Opsamling af flintgenstande m. bred datering. Datering: bondestenalder 3950-1700 f.v.t., bronzealder 1700-500 f.v.t.
- 010411-118 Løsfund. Opsamling af flintgenstande. Datering: stenalder 9000-1700 f.v.t, bronzealder 1700-500 f.v.t.
- 010411-126 Løsfund. Opsamling af flintredskaber m. bred datering. Datering: stenalder 9000-1700 f.v.t., bronzealder 1700-500 f.v.t.
- 010411-144 Forundersøgelse. Overvågning af afgravning af padde-vandhuller. Der fandtes ingen spor efter menneskelig aktivitet.